

Kodály és más kortársaink az Ars Sacra Fesztiválon

Idén tíz esztendeje, 2007-ben, a budapesti (katolikus) Városmisszió alkalmából indult útjára a szent művészet: a zene, a szó és a vizualitás legkülönbözőbb ágait felvonultató, elméleti előadásokkal, beszélgetésekkel is gazdagított, immár ökumenikussá szélesedett és országossá bővült Ars Sacra Fesztivál. Kodály vallásos művei máskor is, mindig is részei az egyházi zeneéletnek; az idei fesztivál – a kettős évfordulónak betudhatóan – a szokásosnál is többet nyújt belőlük, a műveken túl ráirányítva a figyelmet munkásságának egészére, a Mester személyére, tanítására, hitvalló példájára. Hangverseny az üldözött keresztényekért.

A sok közül egyetlen különleges alkalmat kiemelve, említjük példaként Szőnyi Erzsébet a Felső-Krisztinavárosi templomban *Kodály és a katolikus vallás* című 2017. szeptember 16-i (szabad) előadását. Közreműködő *Tökés Tünde* vezette Templomi Énekkar.

Az idei fesztivál egyik – a programfüzet szerint – kiemelt rendezvényére 19-én került sor a Zuglói Szent István Zeneházban, *Közel az Úr a megtört szívekhez* címmel és jótékony céllal, az üldözött közel-keleti keresztények megsegítésére (amely célra a katolikus egyház egyébként országos gyűjtést tartott). A szakralitást ez a program és a fesztivál sok más programja sem szűkítette az egyházzene körére: a hangversenyen XXI. magyar kompozíciók szólaltak meg – a műsor aranymetszés-pontján Kodály *Zrínyi szövegével* – nemhogy nem egyházi műfajokban, de sokuknál explicit vallási tartalom nélkül. Tegyük hozzá: nagyon is méltánylandó ez a műsorkoncepció, hiszen a szakralitás nem feltételezi a kimondást és nem szorítható műfaji keretekbe. Előadóegyüttes tekintetében is szabad és sokrétű volt a program, az említett a cappella kórusmű mellett megszólalt orgonadarab, zenekari mű, valamint kórusra és zenekarra írott kompozíció, az est zenekara a Budapesti Vonósok (művészeti vezető Botvay Károly, vezényelt Antal Mátvás), kórusa a Magyar Rádió Énekklára (karigazgató Pad Zoltán) voltak.

Mottóként Chopin-átirat hangzott el, az *esz-moll etűd* (Op. 10. No. 6.) Nógrádi Péter által készített vonószekari letétje. „Passiózene”, így jellemezte a tételt a műsorvezető Fehér Anikó. Megjegyzendő: ezt a tételt karmester nélkül játszotta az együttes.

A legkorábbira következett a legfrissebb: idei termés ugyanis Olsvay Endre *Syntagma – harmonikára és vonósokra* című háromtételes kompozíciója, a szerző így fogalmaz: a darabban több nagy egység, „akár három is észlelhető”. Nem versenymű, inkább ’vonósszimfónia obligát harmonikával’, a formaegységeket fakturális és motivikus kapcsolatok fűzik össze; a kompozíció – a szimfóniától eltérően – nem témákra épül, alapját, szövetét a motivikus munka és az anyag organikus fejlesztése

képezi. A harmonika, sajátos hangszíne és helyenként quasi-akkordikus kezelése okán harmónium-, orgonahangot idéz, és a hallgató asszociációit a templom felé tereli. Az igényes szólámat Demeniv Mihály játszotta.

2015-ből való Nógrádi Péter Érintések című, öttételes dalciklusa, melyet Iancu Laura nem vallásos verseire komponált a szerző: *Ráolvasás; Százéves éjszaka; Érintés; Idő; Angyal*. A költemények központi gondolata: az én és az idő viszonya: a megélt pillanat és felfoghatatlan, évszázados-évezredes időtávlatok, a várakozás és az emlékezés. A szélső tételek zenei világa rokon, részben a népdal(szerű) hang, részben a kísérőanyag lüktetése révén; izgalmas vállalkozás volna e kompozíciós eszközben rejülő többletjelentés feltárása – és kézenfekvő az értelmezésben a szélső dalok között feszülő nyelvi metamorfózis nyomán, az óhajt, már-már felszólítást a feltételes mód fogyatkozó reményére váltó verssorok felől elindulni. A mű szölistája Meláth Andrea volt, hangszín-árnyalatokban gazdag előadása a dalok légkörébe, hol visszafojtott, hol kirobbanó indulatainak világába mindvégig bevonta a hallgatót.

Horváth Márton Levente saját, virtuóz orgona-*Sonatine*-ját adta elő a Zenéhez nagyszerű mechanikus hangszerén; a liszti formakoncepciót követő, egy tételbe komponált háromtételes, a kezdetet visszaidéző codával lekerekített nagyforma anyagát az egy-két alapsejtből kibomló-átalakuló zenei „organika” adja (támaszkodunk ezúttal is a szerzői ismertetésre, amelyet a közönség a kortárs művekhez kézhez kapott).

Sáry László a mindig is külön úton járó szerzők közé tartozik, vélhetően, ha nem volna önellentmondás a külön-külön utakat zeneszerzői csoportba rendezni. A *Hyperion sorsdala* 1985-86-ban keletkezett mintegy húszperces kompozíció (a BMC 2015-ben közreadott lemezén legalábbis ennyi). Az alapjául szolgáló, de a zeneműben meg nem szólaló Hölderlin-költemény eredetileg betét a tragikus sorsú romantikus alkotó *Hyperion* című regényéhez; a vers „az örök derű közönyös, sorstalan fényében élő istenek világát állítja szembe a kínlódva élő halandók szírtől szírtre hulló sorsfolyamával” (Mohácsi Károly, http://www.kronika.nova.hu/raadas10/kn_0022_016-020.pdf). Sáry László zenéje – az eredeti, 22 vonóshangszerre készült kompozíció 15 hangszerre átírt változata – bonyolult polifónia, 15 szólamú zene, amely ugyanakkor lemond a hagyományos zenei formáról; sűrűsödések és ritkulások, csúcspontok és elhalkulások nagyobb tömbjeiből, egymásba átmeneteiből áll, miképpen gyakorta alakul spontán módon a csoportos hangszeres improvizáció egy zeneterápiás folyamatban. Megjegyzendő: Sáry László maga is működött a pszichiátriai rehabilitáció területén. Művét eredetileg templomtérbe képzelte a szerző (tudtam meg tőle a hangverseny szünetében), annak akusztikájával és – tesszük hozzá – alighanem az öröklét téridőperspektívájával.

A hangverseny második részének nyitószámaként szólalt meg a *Zrínyi szózata*. Az öröklétből evilágba, a kompozíció születésének idejébe (öt-

venes évek) vagy akár a mába hozta vissza a hallgatóságot; nemcsak a kórusmű és az előadás lenyűgöző szuggesztivitása, de mondanivalójának aktualitása okán is joggal érezhetjük, Kodály a kortársunk, e kései – hiszen 70. életévén túl komponált – művében feltétlenül. Politikum és szakrum sajátos metszete ez a kompozíció, mint talán a kolozsvári esztéta Angi István mondaná; szakralitása nem csupán a Zrínyi-szöveg egyes elemeiben és a hatalmas ámen-fügában érhető tetten, hanem a Schütz-passiókat és Händel-oratóriumokat idéző építkezésében is. Pad Zoltán keze alatt minden részletében kidolgozott, összefogott, feszültségét pillanatra sem veszítő, hitet sugárzó, erőt adó és – nincs rá más szó – gyönyörű előadás született. A baritonszólót Szerdahelyi Pál meggyőzően énekelte-deklamálta.

Kodály műve – amiről és ahogyan szól – egyebek között arra figyelmezteti a kései, más létviszonyok közé vetett hallgatóját, a politikának soha nem volna szabad elveszítenie kapcsolatát a szakralitással. (A magyarságot erre már a szent korona is mindenkor emlékeztetheti.) Nos, politikum és szakrum metszete, és *ennyiben* kodályos, a befejező számkért megszólalt Nógrádi Péter kompozíció (a szerzőnek – mondhatnánk – a koncert rondóformájában ez a második témavisszatérése), az Őszi zsolttárok. 1956 őszenek 60. évfordulójára készült; öt tételének szövegforrása Pilinszky *Hasonlat*, Nagy Gáspár *Öröknyár – elmúltam 9 éves*, Kölcsey *Mohács*, a *Boldogasszony anyánk* népének énekeskönyvi strófái és Volly István gyűjtötte népi változata, valamint a Szenczi Molnár fordította *34. genfi zsolttár*, a zeneszerző összeállításában. Az egyes prózai vagy énekversekhez képest többletjelentést hordoz az összeállítás mikéntje, a világi és egyházi szövegek és szemléletmódok szintetizálása. E szintézis leglényegesebb tartalmi mozzanatának azt hallom, amely Nagy Gáspár versének Nógrádi László általi kiegészítéséből-továbbírásából csendül ki. A vers születése (1983) óta évtizedek teltek el, amit a költő akkor követelt, mára – habár csak részlegesen – megvalósult, és amennyire igaz, hogy „nem szabad feledNI”, annyira fontos immár „a holtakért és az élőkért (...) imádkozNI”. Talán még a gyilkosokért is. A mű kórust és szimfonikus zenekart foglalkoztat, a Budapesti Vonósokhoz ebben a kompozícióban népes fúvós és ütős gárda csatlakozott, egy-egy tételében pedig szoprán- illetve a tenorszólistát (Meláth Andrea, Fekete Attila). A két szólista a befejező kórustétel hadizenéjének elcsendesülése után, kórus és zenekar kemény csatájában egyébként, hangerő tekintetében, előbbi olykor bizony alulmaradt, tehát amikor a zárószakaszban helyreáll a béke, a végső üzenet kimondásában ismét szerepet kapnak a szólisták.

Az Ars Sacra Fesztivál reprezentatív eseményeinek sorában – de tőlük elvonatkoztatva is – fontos üzeneteket hordozó alkalom volt ez a szeptember 19. Köszönet illeti mindazokat, akik elgondolták és megvalósították, így a műsort konferáló, a közönséget a művek hátterébe és vilá-

gába bevezető Fehér Anikót. Mi az üzenet? Talán ez: Kodály nem a múlt, tőle ma is tanulhatunk és zenéjében ma is gyönyörködhetünk, hogy beletartozik mai világunkba. Meg talán ez is: íme, a szentség jelen van korunkban, ha olykor csatazaj, szózuhatag el is takarja, jelen van elvont zenei struktúrákban, magánéleti lírában vagy közéleti mondanivalót hordozó művekben, megfogalmazható különböző zenei stílusokban, utat találnak hozzá eltérő alkatú szerzők, munkál az előadókban, akik azután közvetítik, értő fülek és befogadó lelkek reményében. Közel az Úr a megtört szívekhez.

Köteles György

Hangverseny Kodály szakrális műveiből
2017. szeptember 16-án, a Nyitott templomok napján
a Felsőkrisztinavárosi Plébánián,
1124 Budapest, Apor Vilmos tér 9.
a templom énekkarainak közreműködésével

Első alkalommal rendeztünk – az *Ars Sacra* – Nyitott Templomok Napja felhívására hangversenyt, mellyel Kodály Zoltán születésének 135. és halálának 50. évfordulójára emlékeztünk. Célunk volt, hogy megmutassuk, Kodályban nem csak a kiváló zeneszerzőt, nemzetnevelő zenepedagógust tisztelhetjük, hanem példaképül állhat erős hite is, mely egész munkásságát meghatározta. Nagy megtiszteltetés, hogy a koncerten elhangzó művek között egykori tanítványa, munkatársa,

